

Luskeudenn Joz AN DOARE, KASTELLIN

PENNADOU-STUDI

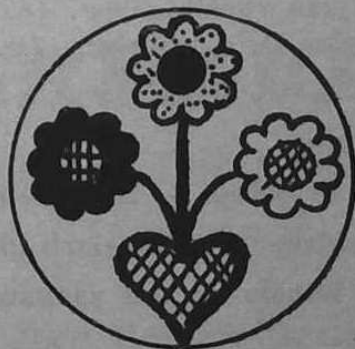
evid ar Vachelouriez

SKOL AZ BREZONES

Niverenn 31

UGENT PENNAD-STUDI

evit Brezonegerien

*Embannet evit ar Skoliou
gand*

*Oberenn al leoriou-Skol Brezoneg
BREST*

1967

Pennadou-Studi

evid ar Vachelouriez

Setu roll an niverennoù "SKOL AR BREZONEG" a hell O.L.S.B. pourchas d'ar skoliou, gand titlou ar pennadou a gaver enno hag a zo mad da veza kinniget evid amproenn-dre-gomz ar Vachelouriez. Wardro **25 pennad**, bet studiet, a dleer kinnig d'an Arnodenner, peb pennad o kaoud **eur bajennad**. Al lennadenn hag ar gouiennoù a zoug peurlvuia war eur 7 pe 10 linennad.

**

Pennadou-studi :

SAB niv. 8 (Jakez Riou) : **Eur barr-avel**. — **Nomenoe**. — **An difontadeg**.

SAB niv. 11 (Gurvan) : **Neuze, peseurt eo da lezenn ?...** (gw. 301 da 348). — **Eur mintin kaer...** (Perig : gw. 363 da 397). — **Hennez eo...** (**Te, e lazer...** ; gw. 861 da 899). — **Gortoz...** ,gw. 1388 da 1426). — **Me 'm-eus gwisket ar zae vurell...** (gw. 1427 da 1466). — **"Frouden"** Malemanche ("prolog"). — **Kleier...** (p. 32).

SAB niv. 14 : **Bilzig**, e-leiz a bennadou a heller dibab.

SAB 15 : **E foar Gastellin**.

SAB 21 : **Ar bleiz hag ar gazeg**. — **En Askell-viñseg an Inizi**.

SAB 25 : **An daou gemener**. — **An alarh gloazet**. — **Yann al laer**.

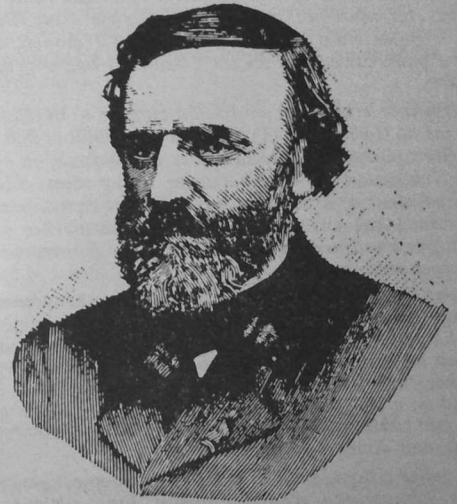
— **Pennadou savet gand bugale ha tud yaouank**.

**

An niverennoù euz SAB ha n'int ket meneget amañ a-uz a zo diviet, pe ar pennadou a zo enno ne zereont ket ouz arnodenn ar Vachelouriez.

**

Goulenn an niverennoù SAB a venner kaoud, digand : **"Skol Vreiz"**, 6, rue Neptune, Brest. Menegi ped skwerenn a zo ezomm. Kaset e vezint evid netra d'ar gelennerien.

KERMARKER

(Théodore Hersart DE LA VILLEMARQUÉ)

(1815-1895)

Ganet eo Théodore Hersart de la Villemarqué e Kemperle, e 1815. Savet e oe e maner Keransker, e parrez Nin (Nizon), e Kerne-Izel, e-kichen Pont-Aen.

Ne oa hoaz nemed 24 bloaz pa embannas al leor a lakaas anezañ da veza brudet-hraz en eun taol : « BARZAZ-BREIZ » (1839).

Ar « Barzaz-Breiz », evel m'emañ en e stumm da val (embannadur 1867), a zo eun dastumadenn a 78 pezh-barzoniezh, gwerzioù evid an darn vuia, hag eun toullad sonioù. (Ne oa nemed 49 barzoneg er vouladenn genta.)

Ar gwerziou a zo o danvez diwar-benn tud-veur, darvoudou braz ha mareou kaerra pe glaharusa istor Breiz. Ar zoniou a ganer enno buez ha boaziou ar Vretoned, evel ma vevent e penn diweza an XVIII^{vet} kantved hag e penn kenta an XIX^{vet}.

Embannet e marevez ar romantelez, ar « Barzaz-Breiz » a honezas da Germarker (1) enor ha meuleudiou, ken e Paris hag e Breiz. George Sand, da skwer, a lavaras e oa « Droug-kinnig Neumenoioù » eur barzoneg dreist d'an « Iliad ». Troet e oe meur a varzoneg euz ar « Barzaz-Breiz » e saozneg, en alamaneg hag e yezou all. Oberenn Kermarker a lakaas Breiz hag ar Vretoned da veza anavezet dre Europa a-bez evid o Lennegez-pobl.

Diouz kredi ar pez a lavare Kermarker, kanaouennou ar « Barzaz-Breiz » a vije bet dastumet war ar mêz, gand e vamm ha gantañ e-unan, ar peb brasa anezo da vianna, diwar muzellou ar re goz, e-mesk al labourerien-douar, ar veserien, ar glaskerien-vara, an dud vunud... Oh adskriva anezo hag ouz o lakaad en e leor, n'e-nije greet Kermarker, diouz e glevoud, nemed eun tammig kempenn dezo, ha gwir ganaouennou-pobl e vefent, eun doare « Romancero » Breiz...

Pa zeller a dost, avad, e weler re anad eo eet peurliesha an tammig kempenn-ze d'eur hennenn braz... N'eus nemed lakaad keñver-ha-keñver barzonegou kaer ar « Barzaz-Breiz » gand ar gwerziou hag ar zoniou a zo bet dastumet a-dreuz Breiz-Izel gand an enklaskerien all, An Uhel, Pengwern, hag all... Ouspenn renka, reizha, astenn pe troha kanaouennou chomet en eñvor an dud diwar ar mêz a rummad da rummad e-neus greet Kermarker. Kalz euz ar pennadoù a gaver euz « Barzaz-Breiz » a heller lavaroud ez int bet ijinet penn da benn, pe tost da vad.

Tabud a zavas ouz Kermarker, adaleg 1867, a-berz lenneien evel Le Men ha Fañch an Uhel. Hemañ e-noa dastumet eun niver braz a ganaouennou e Bro-Dreger hag e Bro-Gerne dreistoll, ha n'e-noa morse klevet nemed gwerziou ha soniou, hogen kalz disterroh e-sell ar yez hag ar stumm. Souezet e oa bet pa ne veze meneg ebed enno euz an dud-veur, Gwennhlan, Arzur, Marzin, Lez-Breiz, Gwesklen, hag all, evel ma kaver er barzonegou e-noa bet Kermarker ar chañs da gavoud...

(1) Greet e-neus Th. Hersart de la Villemarqué gand an ano-pluenn « KERMARKER » en e lizerou e brezoneg. — Reizh e vefe : KERVARKER.

Tamallet e oe da Kermarker beza kosaet, adstummet, adaozet pe ijinet ar hanaouennou a lavare e oant bet savet gand ar werin... Morse ne glaskas Kermarker divenn oberenn e yaouankiz, — morse kennebeud ne anzavas penaoz e-noa savet anezi.

Kement-se ne vern ket re en oll, daoust ma vije talvouduz anaoud dre ar munud orin peziou ar « Barzaz ».

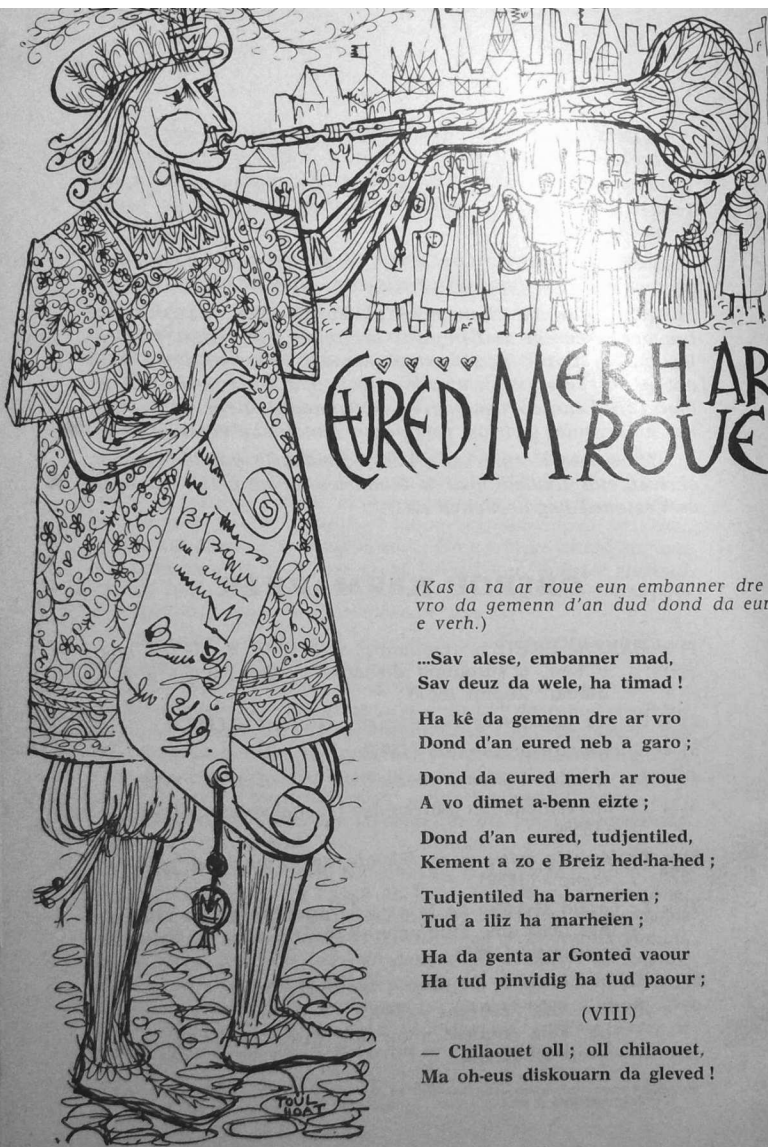
Evel m'emañ, chom a ra al leor-ze unan euz brasa ha brava oberennou al Lennegez vrezoneg : gwerziou kaer-tre ha soniou koant a zo ennañ, daoust m'int skrivet, darn anezo, en eur yez iskiz awalh a-wechou, direiz zoken e pennadoù a zo. Leun eo, avad, ar hanaouennou-ze a spered breizeg hag a varzoniez gwirion, forz pegen romantel e vent.

Marvet eo Kermarker e 1895 e Kemperle, goude beza bet skrivet eun toullad mad a labouriou diwar-benn lennegez ar Vretoned hag ar Gelted all.

OBEROU KERMARKER

- 1) « BARZAZ-BREIZ » (embannet e 1838-39, e 1845-46 hag e 1867, e stummou disheñvel ; adembannet abaoe dindan stumm 1867) ;
- 2) « Contes populaires des Anciens Bretons » (1842) ;
- 3) « Grammaire bretonne » (1847) ;
- 4) « Les Bardes bretons, poèmes du VIe siècle » (1850) ;
- 5) « Le merveilleux au Moyen-Age. L'enchanteur Merlin » (1858) ;
- 6) « La légende celtique en Irlande, en Cambrie et en Bretagne » (1859) ;
- 7) « Le Grand Mystère de Jésus » (drame breton du Moyen-Age, avec une étude sur le théâtre chez les nations celtiques) (1865) ;
- 8) « Poèmes bretons du Moyen-Age » (1876-77) ;
- 9) « Anciens Noël's bretons » (1890),
ha kalz studiadennoù all diwar-benn Lennegez Breiz ha Keltia.

(Geriadur : selloud p. 16.)

EURED MERH AR ROUE

(Kas a ra ar roue eun embanner dre ar vro da gemenn d'an dud dond da eured e verh.)

...Sav alese, embanner mad,
Sav deuz da wele, ha timad !

Ha kê da gemenn dre ar vro
Dond d'an eured neb a garo ;

Dond da eured merh ar roue
A vo dimet a-benn eizte ;

Dond d'an eured, tudjentiled,
Kement a zo e Breiz hed-ha-hed ;

Tudjentiled ha barnerien ;
Tud a iliz ha marheien ;

Ha da genta ar Gonted vaour
Ha tud pinvidig ha tud paour ;

(VIII)

— Chilaouet oll ; oll chilaouet,
Ma oh-eus diskouarn da glevet !

Chilaouet oll hag e klevfet
Ar pez a zo gourhemennet ;

Dond da eured merh ar roue,
Neb a garo, a-benn eizte ;

Dond d'an eured, braz ha bian,
Kement a zo er hanton-man ;

Dond d'an eured, tudjentiled,
Kement a zo e Breiz hed-ha-hed,

Tudjentiled ha barnerien
Tud a iliz ha marheien ;

Ha da genta ar Gonted vaour
Ha re binvidig ha re baour ;

Ha re binvidig ha re baoui,
Ne vanko de' argant nag aour ;

Ne vanko de' kig na bara,
Na gwin, na dour-vel da eva,

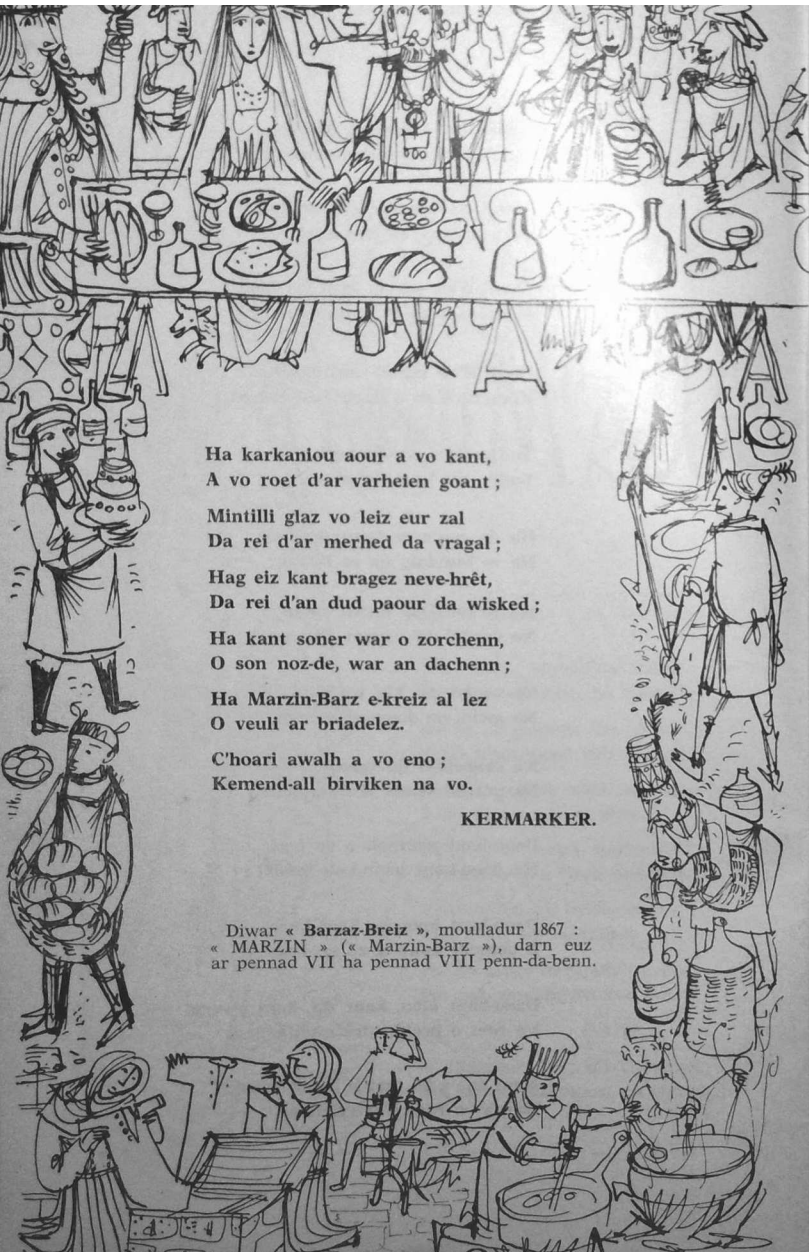
Na skabeliou da azea,
Na pôtrez skañv d'o servicha.

Daou-hant penmoh a vo laet,
Ha daou-hant penn-kole lardet ;

Daou-hant inar, ha kant karo,
A gement koad a zo er vro ;

Daou-hant ejen, kant du, kant gwenn,
Vo roet o hrehin dre rann krenn.

Kant sae a vo, hag a hloan gwenn,
Hag a vo roet d'ar veleien ;

Ha karkaniou aour a vo kant,
 A vo roet d'ar varheien goant ;
 Mintilli glaz vo leiz eur zal
 Da rei d'ar merhed da vragal ;
 Hag eiz kant bragez neve-hrêt,
 Da rei d'an dud paour da wisked ;
 Ha kant soner war o zorchenn,
 O son noz-de, war an dachenn ;
 Ha Marzin-Barz e-kreiz al lez
 O veuli ar briadelez.
 C'hoari awalh a vo eno ;
 Kemend-all birviken na vo.

KERMARKER.

Diwar « Barzaz-Breiz », moulladur 1867 :
 « MARZIN » (« Marzin-Barz »), darn euz
 ar pennad VII ha pennad VIII penn-da-benn.

EURED MERH AR ROUE

EYEZIADENNOU

Gerioù doare Kerne : dimet = dimezet ; - Chilaouet = selaouit ;
 argant = arhant ; - Ne vanko de' = Ne vanko dezo ; - azea =
 azeza ; - laet = lazet ; - inar = onner ; - mintilli = mantilli.

Ar Gonted vaour : o klask kosaad e varzonegou, ez implije
 Kermarker gerioù koz ha zoken gerioù kembraeg ; maour, kem-
 braeg : mawr = meur (braz).

Kannadour : an hini a zo karget d'ober eur gefridi, da gas
 kemennadurez.

- dour-vel = chufere, pe chouchenn.
- karo a dalvez kement ha « chevreuil », hervez Kermarker, en
 droidigez halleg, pa 'z eo « cerf », e gwirionez.
- dre rann krenn : dre o ranna ingal, gand reizded, etre an dud.
- karkan = tro-houzoug, kolier, hervez an oberour.
- bragal = rodal, beza lorch enno.

LEZ-BREIZ (1)

II. — AN DISTRO

(Yez Kerne)

Marheg Lez-Breiz oe souezet braz
Da vaner e vamm pa zistroas ;

Pa zistroas a-benn deg vloa krenn,
Ken vrudet e-touez ar varheien.

Marheg Lez-Breiz a oe souezet,
E porz ar maner pa oe digouet ;

O weloud eno drein o kreski,
Hag al lenad e toull dor an ti,

Hag ar mogerioù hanter gouezet,
Hag a illo hanter holoet.

An otrou Lez-Breiz, o klask mond tre,
Eur wragezig dall a zigore.

— Leveret-hu din-me, ma mamm-goz,
Ha digemer a gavfen henoz ?

— Digemer awalh c'hwi a gavo,
Naren, otrou, demeuz ar re vrao.

Èt eo an tiegez-ma da goll
Abaoe 'ma èt ar mab en e roll.

Ne oa ket he homz peuracheut
Eur plah yaouank a zo diskennet,

Ha damzelled outañ a reas,
Ha da ouela dru en em lakâs.

— Plahig yaouank, din-me leveret,
Petra c'hoarvez ganeoh pa ouelet ?

— Otrou marheg, deoh a lerin-me
Petra c'hoarv' ganin pa ouelan-me :

Eur breur en oad ganeoh am eus bet ;
Deg vloa zo da varheg em èt ;

Ha kel liez gwech marheg welan,
Kel liez gwech, va otrou, ouelan ;

(1) « LEZ-BREIZ », Barzonek ar Vretoned (Chant national des Bretons) a lenner e moulladur 1839 « Barzaz-Breiz ». — N'eus ket a bennad « An Distro » er voulladur-ze, avad. C'hweh pennad a zo e moulladur 1867 : Ar Himiad, an Distro, Marheg ar Roue, Morian ar Roue, Ar Roue, Al lean.

Kel liez gwech, siwaz din, 'ouelan,
Gand koun euz ma breurig paour her gran !

— Va merhig koant, din-me leveret,
Na breur all, na mamm n'hoh-eus-hu ket ?

— Breur all war an douar n'am eus ket ;
Er baradoz, ne lavaran ket ;

Ha ma mamm baour ive ez èt di ;
Nemedon gand magerez en ti ;

Mond a reas kuit gand ar hlahar,
Pa eas va breur da varheg, m'her goar,

He gwele hoaz en tu-all d'an nor,
Hag e korn an oaled he hador ;

Ha ganin-me he hroaz benniget,
Frealz am halon baour war ar bed.

An otrou Lez-Breiz a hirvoude ;
Ken a lavaras ar plah goude :

— Ho mamm ive hoh-eus-hu kollet,
O selaou ahanon pa ouelet ?

— Ya ! ma mamm ive am eus kollet,
Ha me ma-eun am eus he lazet !

— An' Doue ! otrou, ma 'h eus her grêt,
Piou oh-hu, ha penaoz oh anvet ?

— Morvan Ab-Konan eo ma ano,
Ha Lez-Breiz, ma c'hoar, ma lezano.

Ken souezet a oe ar plahig
Ken na fiche, ken na lavare grik ;

Ken souezet a oe ar plahig
Ken a vennas ganti mervel mik ;

Ken he ziouvreh d'e goug a dôlas,
Hag e veg d'he begig a lakâs ;

Hag e vriata hi a reas,
Hag en he daelou hi e veuzas :

— Doue en devoa da bellêt,
Ha Doue en deus da dostêt !

Ra vezo, ma breur, meulet Doue,
Truez en deus bet ahanon-me.

« BARZAZ-BREIZ », XI ;
« Lez-Breiz », pennad II

KERMARKER.

EVEZIADENNOU

1. — Ano Lez-Breiz ; danvez ar werz

N'eus **LEZ-BREIZ** ebed nag en istor Breiz, nag er gwerziou-pobl dastumet en diavéz da re Germarker. Gouez da oberour ar « Barzaz », e talvezfe ano « **Lez-Breiz** » kement ha « **Dioulez Breiz** », da lavaroud eo « **Harp Breiz** »...

Heb mar ebed, grêt en deus Kermarker e vad, evid sevel pennadou zo euz e « Lez-Breiz », euz eun nebeud gwerziou klevet e-touez ar bobl e bro-Oelo, ha marteze ive e bro-Gerne, hag a oa ano enno euz eun Aotrou **LEZOBRE (Les Aubrays)**, pe Yann Lanuon, hag a veve er XVII^{ed} kantved...

Evid ar pennadou kenta, savet e vijent bet diwar skwer romant kembraeg **PEREDUR**, unan euz marvailloù brudet ar « **Mabinogion** ». E **Chrétien de Troyes**, moarvad, en deus kavet taolenn fromuz ar marheg oh en em gavoud gand e c'hoar hag o klevoud diganti eo marvet e vamm.

2. — Geriou doare Kerne :

(Ar chifrou etre krochedou a ro niveradur, er pennad aman uhelloc'h, ar werzenn m'emañ enni ar ger disklariet).

(6) **digouet** = digouezet.

(16) **naren** (brezoneg doare bro-Wened kentoh) = nann, neket (n'eo ket).

(25) **a lerin-me** = a lavar-in-me.

Meur a dra a ziskouezfe n'eo ket bet dastumet ar werz (evel m'emañ roet) e Kerne, hogen adskrivet gand eun den oh implij brezoneg lennegel Ar Gonideg hag e vignoned (brezoneg diazezet war yez Leon) : implij ar verb « **rei** » (« **ober** » eo a dalv evid « **rei** », « **roi** » en darn vrasa euz bro-Gerne), marteze implij « **her gran** » (32), « **m'her goar** » (40), « **frealz am halon** » (65), « **ahanon-me** » (65). Eur heñmadur doare Leon en deus grêt an adskriver en eur lakaad : **eur hragezig** evid « **eur wragezig** » (furm reiz : **eur wrahi**g).

3. — Geriou all :

(3) **deg vloa krenn** = deg vloaz klok, tremenet.

(12) **eur wragezig ; gwagezig**, lakêt evid : **gwrahi**g = maouez vian goz.

(16) **demeuz** = deuz, diouz.

(18) **Abaoe 'man êt ar mab en e roll** = abaoe m'emañ êt kuit ar mab da redeg diouz e c'hoant.

(37) **ez êt di** = ez eo êt di.

(38) **Nemedon gand magerez en ti** (leor 1839) : « **nemed** me ha 'm magerez en ti » : ma-unan emañ gand ma magerez.

(53) **Ab-Konan** = Mab Konan (keñveria gand : **Abiven, Abegile, Abgrall**, hag all..., anoiu-tud douget dreist-oll e bro-Leon).

STOURM AN TREGONT

— I —

Miz meurz gand e vorzoliou
A zeu da skei war on noriou ;
Ar gwe a bleg gand glao a-buill
An doenn a stlak gand ar grizill!

[K. : Ar miz meurz...]

[gwez]

Hogen n'eo ket e vorzoliou
Hepken a sko war on noriou ;
Ne deo ket ar grizill hepken
A lak da strakal an doenn ;

Ne deo ket hepken ar grizill ;
N'eo ket ar glao a zarh a-buill ;
Gwasoh eged avel ha glao :
Ar Zaozon fall an hini eo !

[a zarah ; V. saraha]

— II —

Otrou sant Kado, or paeron,
Roit-hu deom-ni nerz ha kalon,
Ma honeim, hirio an deiz,
War enebourien euz a Vreiz.

[honezim]

Mar deom-ni d'ar gêr war or hiz,
Ni a roi deoh-hu eur gouriz,
Hag eur jupenn aour, hag eur hleñv,
Hag eur vantell hlaz liou an neñv ;

[eur hleze]

Ma laro an dud, o selled,
Otrou sant Kado benniget :
« Koulz er baroz hag en douar,
Sant Kado n'en-deus ket e bar ! »

[er baradoz]

— III —

— « Lavar din-me, lavar din-me,
Ped zo ane', va flohig-me ?
— Ped zo ane', leverin deh :
Unan, daou, tri, pevar, pemp, c'hweh ;

[anezo]
[lavarin deoh]

Ped zo ane', leverin deh :
Ped zo ane', otrou : pemp, c'hweh,
Seiz, eiz, ano, deg, unneg, daouzeg,
Trizeg, pevarzeg ha pempzeg.

Pempzeg ! ha lod all hoaz warlerh :
Unan, daou, tri, pevar, pemp, c'hweh,
Seiz, eiz, nao, deg, unneg, daouzeg,
Trizeg, pevarzeg ha pempzeg.

— Mar dint tregont koulz eveldom,
Arôg, pôtrede, ha beh warnom !
Prim d'o hezeg gand ar skoursal !
Na zebrfont ken glaz or segal ! »

Ker buan e koueze an tôliou
Ha morzoliou war anneoioù ;
Ker koeñvet e rede ar gwad
Hag ar gwaz goude ar barrad ;

Ha ken dilammet an harnez
Eged pillennou ar paourkêz ;
Ha klemm ar varheien er hloaz,
Ker rust eged mouez ar mor braz.

— IV —

Pennbroh a lavare neuze
Da Dinteniag, pa dostae :
« Dal tôl ma goaf mad, Tinteniag ;
Daoust hag eo henn eur gorzenn wag ?

— Pez a vo gwag, e berr amzer :
Poudenn da benn, va mignon kaer ;
Meur a vran a skrapay ennañ
Ha bekay 'r boedenn anezañ. —

[Podenn]
[Hag a vekay (hag a veko)]

Oa ket e gomz peurlavaret,
Eun tôl morzol dea'n en-deus roet,
Ken a flastras, 'vel eur velhonenn,
E dok-houarn kenkoulz hag e benn.

[dezan]
[eur velhwedenn]

Ha Kerrareiz, 'dal m'her gwelas,
A-skrign e galon a c'hoarzas :
— Mar chomfent oll, evel hemañ,
Gonid a rafent ar vro-mañ. —

— Ped ane' zo maro, floh mad ?
— Ne welan tra gand poultr ha gwad.
— Ped ane' zo maro, flohig ?
— Setu pemp, c'hweh, seiz, maro-mik.

— V —

Adaleg goulouig an de,
En em gannont beteg kreiste ;
Adaleg kreiste bete noz,
En em gannont eneb ar Zaoz.

Hag 'n otrou Robart lavaras :
— Sched am-eus, ya, sched braz !
Ken a drohas outañ Ar Hoad :
— Mar teus sched, pôtr, ev da wad !

Ha Robart, pa 'neus e glevet,
Gand ar vez tehi en-deus greet,
Ha war ar Zaozon ema koueet
Ha pemp ane' en-deus lazet.

[kouezet]

— Lavar din-me, lavar din-me,
Ped zo ane' hoaz, va floh-me ?
— Otrou, lavared a rin deh :
Unan, daou, tri, pevar, pemp, c'hweh.

— Ar re-mañ a vo losket beo,
Ha kant gwenneg aour a baeo,
Kant gwenneg aour-flamm, peb unan,
Abeg da vijou ar vro-mañ. —

[laosket, lezet]
[mizou]

Kar d'ar Vretoned na vize,
E kêr Joslin neb na youe,
O weled or re 'tond endrou,
Bleun-banal ouz o zok-houarnou ;

[na vize]
[youe]
[endro]

Na vize kar d'ar Vretoned,
Na d'ar zent a Vreiz lennebeud,
Neb na veule ket sant Kado,
Paeron brezelourien ar vro ;

Neb n'estlamme, neb na youe,
Neb na veule, neb na gane :
« Koulz er baroz hag en Jouar,
Sant Kado n'en-deus ket e bar ! »

« BARZAZ-BREIZ » KERMARKER (XXVI)

GERIADUR

- **saraha** : « bruire », « murmurer » (sarah an deur, an deliou).
- **skoursal** : « fauchard ».
- **er hloaz** ; **gloaz** : « blessure », « douleur » (lakeet eo ar ger gand Kermarker da dalvezoud e galleg kement ha : « mêlée »).
- **Pennbroh** : ar marheg saoz Bembrough.
- **Kerrareiz** : ar marheg breizeg Keranrais.
- **beka** : « becqueter », hervez Kermarker.

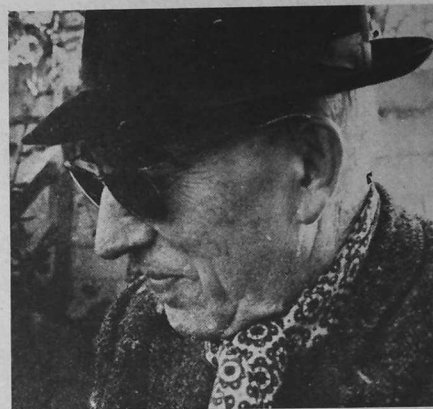
PENNAD DIWAR-BENN KERMARKER :

(Pennadoù, pp. 3-5.)

- **embann** : publier ; — **embannadur** : publication, édition ; — **dastumadenn** : collection ; — **barzoniez** : la poésie ; — **barzoneg** : poème ; — **romantelez** : romantisme ; — **romantel** : romantique ; — « **Droug-kinnig Neumenoioù** » : « le Tribut de Nomenoe », unan euz barzonegou ar « Barzaz-Breiz » hag a zeblant beza bet savet en e bez gand Kermarker ; — **lennegezh-pobl** : littérature populaire ; — **enklasker** : enquêteur ; — **An Uhel** : Luzel ; — **Pengwern** : unan euz brasa dastumerien kanaouennou-pobl Breiz-Izel (dastumadenn Pengwern a zo e levraoueg-meur Pariz ; embannet e vez tamm-ha-tamm, ar bloaveziou-mañ, gand ar gelaouenn « Gwerin », Louanneg) ; **lenneien** : lettrés ; — **Gwenhlann** : le « devin » Guinglaff ; — **Marzin** : Merlin ; — **gwerin**, ar **werin** : le peuple.

Yeun ar Gow

SKRIVAGNER KERNEVAD
(1897-1966)

D'an 22 a viz c'hwevrer 1966 eo maro ar mestr-skrivagner YEUN AR GOW, a oa, hervez ali an oll, unan euz ar re a anavez ar gwella brezoneg Bro-Gerne, hag a jomo yez e oberou eur skwer a binvidigez hag a hlanded.

Ganet e oa bet Yeun ar Gow e bourh Pleiben, e 1897. E dad a ree chalboterez (dre gezeg, eveljust, d'ar houltz-se), goude beza bet oh ober micherious all, beteg Bro-Arhantina, eleh ma oe « gaucho » epad eur boutadig-amzer (Selloud ouz ar pennad amañ da heul).

Deut e oa Yeun Ar Gow, da veza kamm da heul eur wall zarvoud c'hoarvezet gantañ pa oa hoaz paotrig bian, ha, goude beza kuiteet ar skol, e rankas dibab eur vicher o tereoud ouz e stad. Mond a reas da labourad e ti notered, da genta e Pleiben, da houde e Kastellin. E-ser goumid e vuez, e kase war-raog e studiou, hag e tremenas arnodennou war ar Gwir.

E 1927, e teue mab chalboter Pleiben da veza noter d'e dro, e Gouezeg, eur barrez e bro ar Menezioù Du. Eno eo, war

zinaou Karreg-an-Tan, dirag eur gweledva ehon ha kaer-meurbed o tiskouez eul lodenn vad euz Kerne an Hanternoz war-du Tuchenm-Mikêl, e tremenas Yeun ar Gow daou-ugent vloaz diweza e vuez, o pleustri war eur vicher a lakee anezañ da zarempredi a dost tud e vro, ha, war eun dro, o labourad endra m'helle evid ar brezoneg hag evid Breiz.

Yaouankig e oa pa oe desket dezañ lenn e yez hinidig, ar brezoneg, ha diwar neuze e oe dalhmad troet kenañ wardu lennegezh-pobl, istor, boaziou hag oll kudennoù Breiz. Ar hastizou a bakas e-keit ha m'edo er skol evid beza bet tapet o komz e brezoneg — d'ar mare-ze e veze implijet dre-oll ar « Simbol » euzuz! — ne rejont nemed kreski ennañ ar garantez a vage evid yez e vro.

Ar brezoneg a zo bet, e gwirionez, yez e vuez, implijet en e diegezh koulz hag evid e vicher. Ne baouezas morse da studia anezañ, ha tamm-ha-tamm e teuas da veza unan euz an amparta da implij or yez en on amzer.

Epad tost da zaou-ugent vloaz e teuas diwar e bluenn skridou a beb seurt, — kontadennoù, marvailloù dreistoll, — savet en eur yez dibar a veze moulet war ar helaouennoù lennegel : araog ar brezel, Gwalarn, War-du ar Pal, SAV, ha goude, Arvor, Al Liamm, Brud, Bleun-Brug, hag all...

Deut war an oad, e lakaas embann eun nebeud leoriou war e gont e-unan. Ar priziusa anezo a zo heb mar ebed hini e Envorennoù bugaleaj : « E skeud tour braz Sant Jermen » (da lavaroud eo tour iliz Pleiben).

El leor-ze eo bet taolennet en eun doare gwirion-tre ha plijuz buez tud bro Pleiben da vare bloavezioù kenta ar hantved-mañ, gand eun nebeud darvoudoù euz yaouankiz kenta ar skrivagner.

Skoet gand ar hleñved, e teuas tamm-ha-tamm Yeun ar Gow da veza fall-tre e zaoulagad, hag e veze diêz dezañ, edoug e vloavezioù diweza, skriva kement ha m'e-nije karet ober.

Derhel a ree da gaoud darempred gand kalz a vignoned ken stag hag eñ ouz ar brezoneg : tud gouizieg a deue, lod anezo a bell-bro, d'e weladenni, hag ive ar yaouankizou o studia yez ha sevenadurez Breiz.

En e di koant a Vod-Iliz, e roe digemer mad d'an oll vrezonegerien a zirede di da ober o mad euz e aliou diwar-benn ar brezoneg. Evelse, ha gand skoazell e wreg hag e vugale, ne baouezas morse Yeun ar Gow, beteg deiz e varo da harpa kement labour poelleg greet evid divenn ha startaad stad or yez.

A. K.

AR BREIZAD "GAUCHO"

gand Yeun AR GOW

Ar Breizad "Gaicho" (1)

Eun deiz, goude beza treuzet ar mor braz, eh en em gavas al lestr m'emedé ma zad warnañ dirag eur porz-mor kaer, Buenos-Ayres moarvad.

A-veh e oe eoriet ar vatimant hag eet eun nebeud treizidi d'an douar, ma krogas an trouz hag ar reuz e kêr. A beb tu e strake an tennou, hag ar moged, o sevel euz an tan-gwall c'hwezet e meur a leh, en em lede war ar vro evel eur vantell-gañv.

Strolladou gwazed, soudarded ha kêriz mesk-ha-mesk, melladou tokeier ledan, anvet **sombremos**, gand darn anezo, a rede gand ar ruiou, o tehoud araog paotred all heñvel awalh outo. Armet e oant oll gand fuzuliou, baionetezou ha sabrinier, hag e youhent gwasas ma hellent. Beb an amzer e kroge an dennadeg hag e koueze hiniennou, glozet pe lazet, d'an douar. Eun doare disparh, eur **pronunciamento**, a oa dirollet e kêrbenn an Arhantina.

A-benn daou pe dri devez, pa oe didrouzet an traou ha deuet eun tammig urz e kêr, e tilestras an dreizidi hag e krogas Yeun er Gow gand eur vuez nevez. Neuze e rankas an zav outañ e-unan e oa gwir penn-da-benn ar hrennlavar koz en-devoa bet klevet meur a wech :

**Diou, teir amzer en-deus an den
Na vezont ket heñvel an eil ouz eben.**

Daoust ma oa bet stard ar vuez en-devoa renet beteg neuze, e oa bet atao ive dibreder e spered diwar-benn e vara pemdezieg. Bremañ, avad, ne oa ket heñvel e zoare. Eet e oa plad e yalch hag, evid beva, e ranke kavoud labour dioustu, ne verne ket petra.

(1) C'hoant dezañ redeg bro, tad Yeun ar Gow a yeas en e yaouankiz da glask labour da vro-Arhantina... « D'ar mare-ze, ne oa ken ano nemed euz an Amerik, hag hiniennou, eet di ahann, a oa distroet d'ar gêr gand eun tamm peadra... ».

Da genta e reas a beb seurt micheriu hag e oe darbarer ha douger-sammou ha, diwezatoh, klasker aour. Bemdez dindan an amzer, e skuize e gorv, o turia douar hag o furchal e grouan ar steriou hag ar gwaziou, da glask an danvez priziuz-se henn digasje pinvidig-braz en eun taol berr. Med n'en-devoe tamm chañs ebed, daoust d'e drevell ha d'e boan, hag e kollas kalon.

Dizonet da vad diouz ar hlaskerez-aour, e kavas fret evel **gaicho**, da lavaroud eo paotr-saout, pe diwaller loened-korn.

Muioh e tereas outañ ar vicher-mañ eged ar re all en-devoa greet araozo. Plijoud a ree kalz ar hezeg dezañ hag eur marheger euz an dibab e oa ouspenn. Azaleg ar mintin beteg an noz, e veze bemdez war varh, o tiwall bandennadou braz-meurbed a loened-korn er **pampa**, pe blênennou frank ar vro, peuri kaer ha druz enno e-pad ar bloaz. Frankiz en-devoa da vond ha da zond, gand e loened, a-dreuz hag a-hed an tachennoù divent-se, evel ma plije gantañ.

Disheoliet gand eur mell tok ledan, hag eur fuzul vad gantañ en-istribill ouz e skoaz pe a-dreñv e gein, e kave didu o teurel evez en anevaled fiziet ennañ hag oh ober redadennou gand e varh, d'an drip pe d'an daoulamm. Deski a reas tapoud loened, dre o hernou pe o gouzoug, gand eur gordenn skoulmet war riskl. An darn vrasa euz e brejou a aoze gand ar pez a dape o chaseal ha, diouz an noz, e kouske e-barz eun deltennig lien pe dindan bolz ar stered, e-kichen eun tantad tan. Hogen digavandenn e oa eur seurt buez ha laouen e veze p'en em gave gand tud all, ar pez na c'hoarveze ket gwall aliez.

E meur a dolead, koulskoude, e kave a-wechou atañ-chou braz e-leh ma veze tud, morianed anezo peurvuia, o labourad e tachennoù plant kafe ha korz sukr. .

N'ouzon ket pegeit e chomas Yeun ar Gow d'ober diwaller loened-korn en Amerik. Hogen, pa oe bet eno eur pennad-amzer, e oe taget gand kleñved ar gêr hag, e tistroas, heb mez ebed, da vro e gavell, skañvig awalh e yalh, med leun e spered a skiant-prenet.

Yeun AR GOW,

(E skeud tour braz Sant-Jermen, 1955, pp. 35-37.)

Skol-Louarn

Eur wechad, goude lein, e teuas Pier-Mari (1) a-benn d'am zouella da vond gantañ d'ober skol-louarn. Ha dre guz, e yajom da redeg war ar miz, a-dreuz ar parkeier hag ar prajeier. Brao ha tomm e oa an amzer ha sioul ha didud ar harroñchou, disheoliet gand o garzadou dero ha kelvez. Penn-da-benn ar grizienmou, e-touesk ar yeot tener, e oa bleuniou a-vil-vern, digor-kaer hag o vousec'hoarzin d'an heol. Al lapoused a gane dudiuz hag an hekleo a responte da vouez ar goukou. A beb tu e hournije èledigou-Doue, dispak ganto o askilli a beb liou. Skeduz ha glaz-alaouret, e planve an nadoziou-aer a-uh da gegid ha da elestr ar prajeier. Hag, er gwaziadou dour o lintra, e neuñve hag e c'hoarie strolla dou loñched, dindan an oabl glaz-tener ha digoumoul.

Paneve d'ar vouezig kuz o tamall din ma fazi, e vijen bet laouen hag eüruz e-ser eur henseurt ken gouizieg war-draou ha n'anavezen ket. Hogen broudet e oa ma houstiañs hag eun tamm enkreuz a zave ennon. Med dizale e nijas diouzin ar zañjezennou teñval, rag kavet en-devoa Pier-Mari traou mad da zibri. Hag e ris anaoudegez gand an trichin braz, an trichin-logod, an trichin-koukou, ar piz-logod hag ar hig treut. Hennez eo an ano a ra du-mañ ar vugale ouz ar hreskou drez tener.

Mad e kavis an traou skildrenk-se a dreuzelle ma dent hag a zigase c'hoant din da zibri boued yahusoh. Goude e klaskjom klogor, a anver hoaz, e meur a leh, keler pe graoñ-douar. Ar re-mañ, war a gonter, a laka laou da zond er pen-nou. Med, ne oam ket chalet gand ken nebeud ha, dibreder, e chaokem or hlogor, a denn katz o blaz da hini ar hraoñ kelvez. Neuze e rajom beb a govad mouar a gavjom dreist, rag dous, druz hag aho-mad e oant.

Pelloh e oa melladou tokou-touseg, rouz o liou ha brao

(1) « E-touesk ma hamaladed-skol, e oa unan wardro ar memez oad ganin, Per-Mari an Avnant e ano, mab d'eur mevel-bouloñjer ha d'eun devezourez. Eun tammig haillon a oa anezañ, dizuj ha ledannig mad e goustiañs. Batet e vezen gantañ, rag n'en-deveze ket e bar da glask neizou ha c'hwiled-dero, da c'hoari kanetenn ha da laerez frouez. Dond a ree gantañ d'ar skol godelladou ha krubielladou kignez, avalou, per, kraoñ ha kistin, hag e tremene an amzer-c'hoari, war ar porz, o tibri e laeradennou. Gouzoud a ouie e pe leh kavoud barbiolez, babu, kerez, avalou-mir, per sifet, per trilonk, per gomier hag, ive, per jar-din... ».

da weloud. Hervez Pier-Mari, e oant mad da zibri, hag e kignas unan pe zaou da roi din. Hogen ne oe ket ar meuz-se diouz ma doare, rag c'hwaz ha blaz an douar a oa gantañ. Doñjeret e oen hag e stlapis ma lod anezañ, e-keit ha ma kendalhe ma henseurt, ken distambouh ha tra, gand e bred iskitz.

En eur frankiz e oa gwez-kistin, goloet an douar dindanno gand ar butun-marmouz pe ar bleun gweñvet kouezet diouto. Euz ar godelladou traouerez a beb seurt a veze gantañ ato, e tiskoachas Pier-Mari eun tamm paper-kaier hag eun elumetezenn bennag. Ha beh neuze d'ar zigaretennou butun marhad mad! Med siwaz! a-greiz m'emedan da vad o vutuni, heñvel awalh ouz eur bourhiz o tañva e zigarenn warlerh e bred, e oen heuget ha mevellet. En eun taol, e oen eet ken gwenn hag eun tamm paper hag e oa beuzet ma halon gand moged ma zigaretenn hag ar breugeud a zave diwar drenkaj an traou kriz am-boa debret. N'en em gleve ket, evid doare, an trichin, ar hig-treud ar mouar hag an tokou-touseg em bouzellou. Ken klañv e oan hag eur zoner antronoz eur friko, hag e rankis dislonka kement tra a oa em hreiz. Padal, e oa chomet Pier-Mari ken yah hag eur pesk en dour.

Distroi a ris d'ar gêr, izel ma hipenn ha klañv a galon hag a spered. War-gren emedan e vije bet gouezet e oan bet oh ober skol-louarn. Du-mañ ne ouezas den netra a drugarez Doue, rag paneve-ze n'eo ket eun hanter predad am-bije bet digand ma zad, med unan a-zoare !

(E skeud tour braz Sant-Jermen, p.p. 146, 147).
Yeun AR GOW

GERIOU HA TROIOU-LAVAR

1. — YEUN AR GOW

- **arnodenn** : « examen » (arnod : « essai »).
- **ar Gwir** : « le Droit ».
- **gweledva** : « paysage », « panorama ».
- **kudenn** : « problème ».
- **kastiz** : « punition ».
- Ar « **Simbol** », pe ar « **vioh** » (ar « **veuh** », e Kerne), a oa eun tamm mên-skilenn (mên-glaz), eur gwenneg toullet, eur ganell (« bobine »), a ranke dougen ar paotr pe ar plah tapet gand unan euz e gamaladed o tistaga eur ger e brezoneg, e-pad ar skol pe war ar porz-c'hoari. An hini tapet a

veze red dezañ tapoud eur hamalad all o komz e yez ar vro, - a ranke neuze samma ar « **simbol** » louz... An hini a oa gantañ ar « **Simbol** » e fin an devez en-deveze eur hastiz-dre-skriz da ober, pe e veze dalhet da netaad ar priveziou pe da skuba an ti-skol ! An divenn greet ouz ar vugale da ober, en ti-skol (hag a-wechou e diavêz ar skol, zoken !), gand yez o zud, yez Breiz, hag ar hastiz a goueze war ar re a implije anezi, o-deus lakeet rummadou Bretoned da gaoud mez euz ar brezoneg... hag euz o zud...

2. — AR BREIZAD « GAUCHO »

- **emede** : edo, e oa.
- **a-veh eoriet** : a-boan taolet an eor er porz, d.l.e. erru al lestr.
- **treizidi** ; — **treizer** : an hini a dreiz ar mor war vourz eul lestr.
- **hiniennou** : unan bennag anezo
- **disparh** : reveulzi (revolution)
- **darbarer** : an hini a zervij eur micherour, o tigas dezañ e vinvioù pe an danvez da labourad (koad, pri, mein, h.a.).
- **turia** (pe teuria) : kleuza, furcha, dispaha douar.
- **e drevell** ; **trevell** : labour ha preder stard.
- **e tereas outañ** : a oe diouz e c'hoant pe e halloud.
- **divent** : heb ment (= ment braz), heb fin, braz meurbed.
- **didu** : devert-amzer.
- **d'an drip** — **trip** : trot skañv
- **eur gordenn skoulmet war riskl** : eul « lasso ».
- **eun deltennig lien** ; — **teffenn** : goudor savet evid an noz.
- **digavandenn** (pe : **digevannez**) : heb darempred koulz lavaroud gand an dud all.
- **meur a dolead** ; **tolead** : kor nad-bro, takad-bro.
- **atañchou** : meur a **atant**, merourioù, tiegeziou war ar miz
- **morianed** : tud du o hrohen.

3. — SKOL-LOUARN

- **touella** : trompla (d'am zouella : d'am lakaad da gredi, da ober eveltañ).
- **karañchou** ; karont : karrhent ; aliez e talvez evid « hent kleuz ».
- **garz** : kae, e Leon. — **Garzad** : ar plant oh ober **ar harz**.
- **grizienn** : riblenn geot (yeot), tro-dro d'eun dachennad-douar labourer.
- **kegid** : « ciguë ».
- **brouda** : flemma.
- **kreskou** : « des pousses ».
- **treuzella** : hegasi, heskina.
- **klogor** : kraoñ-douar, anvet ive, e kornioù zo : kokolorig.
- **distambouh** : naon-braz dezañ ; — **stambouhet** : e-neus bet e walh a voued, ha n'eus tamm naon ebed ken.
- **war-gren** : gand aon... diwar neh.
- **eur « predad »** : eur roustad, taoliou dorn.
- **eur frankiz** (pe : **frankizenn**) : eul leh heb gwez, e diabarz eur hoad.
- **Gerioù doare Bro-Gerne** : **dibri** (debri) ; — **aho** (pe **aoñ** : azo, meur) ; — **a-uh** (a-uz, a-zioh) ; — **mevellet** : mezevellet ; — **ato** (atao, gand ar pouez-mouez war ar zillabenn genta).

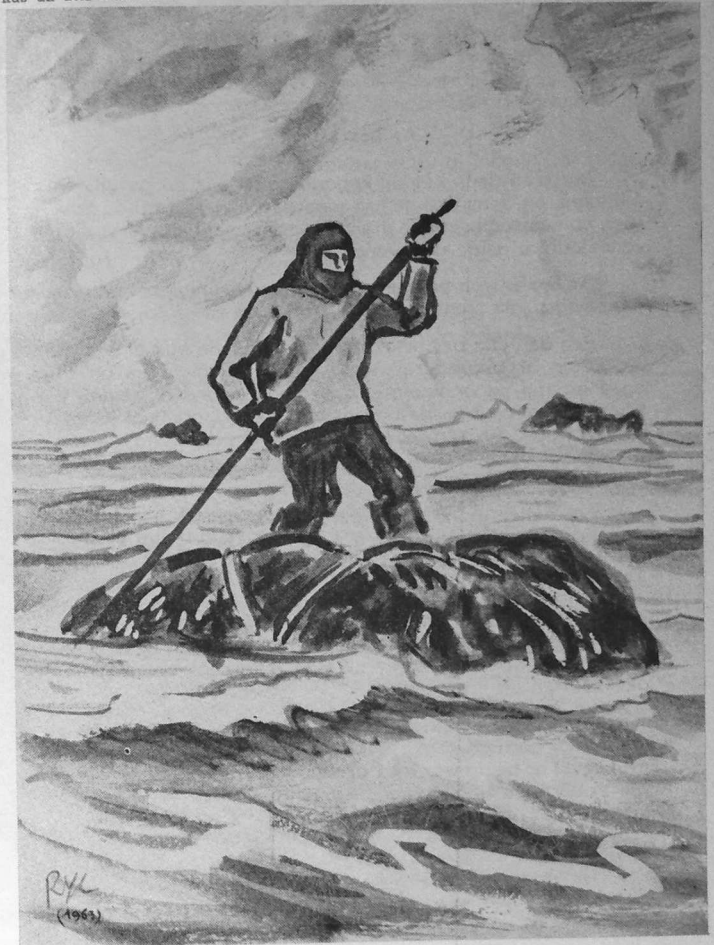

Labour ar bezin

war aochou Breiz

Kas an dolz d'an aot

Sk. gand R.-Y. CRESTON

Ar Bezin e Bro-Bagan

Ar bezin-troh

Ma n'en-deus ket ar Pagan avalou ruz da gutuill en e liorzou, en-deus war gerreg e aochou eun eost all da zatum, eun eostad bezin da drempa e zouarou pe da werza d'ar veneziadiz a deuiio d'e brena.

Ar **bezin-troh** pe **bezin-tourin** eo an hini a zav war ar reier hag a vez trohet evel ma troher an ed er parkeier.

Peb den euz ar barrez en-deus e lodenn euz ar bezinze, koulz ar hrouadurig nevez-ganet a leñv en e gavell eged an tad pe ar vamm-goz krommet gand ar remm, o tomma e-tal an tan. Beb pevar bloaz e vez greet al lodennou en ti-kêr. Ar re n'o-deus ket a c'hoant da droha o bezin a werz o lodennou d'ar re all pevarzeg, pemzeg, c'hwezeg real, diouz ma ya (!).

Ne heller mond da droha ar bezin nemed e-pad an deiz, azaleg sao-heol beteg kuz-heol, hag hepken d'ar mare ma vez **digor an aot**, euz hanter miz c'hwevrer d'ar 24 a viz mezeven.

Pa deu eta ar mare da droha ar bezin, en eur reverzi braz bennag, pephini a glask e dud. An hini en-deus **chao** awalh en e di a ra ganti ; an hini n'en-deus ket a glask devezourien...

Ar re o-deus o lodennou tost d'an douar, ez eo êz dezo mond d'ar garreg war o zreid ; eur harr pe zaou a zo ganto evid sevel ar bezin war laez dre ma vezo trohet. Evid mond war ar herreg a zo muioh er-mêz, larkoh er mor, eo red avad kaoud bag...

(1) Prizioù ospenn 50 vloaz a zo.

Setu ni en em gavet war ar garreg ; an dud a ziskenn, ar vag a zo staget ouz eur roh ha pephini a stern d'al labour. Ar bezin stag ouz ar reier a vez trohet gand ar falz. Red eo teuler evez avad : ar bezin a zo rinkluz ha pa gouezor e hellor en em skrabad !...

Chaok a vez forz pegement, kri a zav a-bouez-penn a roh da roh ; eur haner pe eur ganerez bennag a glever o tistaga eur bomm kan hag a laka an aot da dregerni gand o mouez skiltruz.

Trohet ar bezin, n'eo ket echu al labour ; ar gwasa a zo hoaz da ober : o sevel war laez. Lakeet e vezont en eur bern, stardet ha liammet gand kerdin, ha setu fardet **an dolz**, enni eiz pe nao beh bezin, ha beteg c'hwezeg, seiteg zoken.

Ar mor o sevel a vo fiziet ennañ kas ar bern bezinze beteg an aot. An dud a zav er vag, ha ne jom war ar garreg nemed an hini a vleino an dolz d'ar gourlenn .

Dizale e vez uhel awalh ar mor. Neuze, paotr an dolz a grog en e berch, ha dao ! en hent : an dolz er mor !... Eur blijadur eo p'emañ brao an amzer ha plên ar mor : dilabour ez en em denner kuit . P'emañ direiz ar mor, avad, an avel o c'hwezi kreñv diouz eun tu hag ar varrenn o kas d'eun tu all, n'eo ket eun ebat beza war an tolziou. Kerreg a beb tu, an dolz beuzet gand kement gwagenn a deu, red eo diwal a-gleiz, diwall a-zeou, « **milina** » an dolz, da lavared eo lakaad anezi da drei warni he-unan. Aliez e ranker staga an dolz ouz ar vag, hag e weler neuze daou zen war ar beh bezin o heurtal, ha daou pe dri er vag o roeñvad gwella ma hellont e-pad eun hanter-eur heb mond kammed war-raog.

A-wechou e ranker kuitaad an dolz, lezel bezin ha kerdin da vond gand an dour. Aliesoh koulskoude e vez treh an dud d'ar mor ha d'ar gwall-amzer : an dolz a zo sachet euz a-douez ar reier ha digaset d'ar gourlenn.

Diouz an abardaez, ar wazed a ya da horren an dolz. Gand kirri pe **grivizi** e savont ar bezin war an **tevenn**, hag e skuillont anezo da zehi...

(1909)

An Devi-Bezin

Bemdez, e-pad an hañv, euz al Loh beteg Penmarh, e weler o sevel en èr a-zioh ar mor, pa vez sioul an amzer, pe oh en em leda war ar parkeier pa vez eun tammig avel, eur forz a voged, mogedenn gwenn-kann, druz, fonnuz, teo da drohi gand ar gontell, eur c'hwez kreñv ganti : emæer o tevi bezin war-gostez an aot. Porz **Landreved** dreistoll, tæst da Waien, a zo kaer da weled, kelhiet e-giz-se gand ar moged...

Dastum a reer ar bezin e-pad ar bloaz, e kement leh ma vez kavet. Reolenn ebed amañ evid an dastumadeg bezin : pephini a ya d'an aot pa gar hag a garg hervez e halloud. Pa ne deu ket bezin d'an aot, e yeer d'o herhad war ar herreg, da veg **an Nervili**, pe d'**an Ero**. D'an nevez-amzer e yeer gand ar bagou d'**ar Gambor**, eur renkad kerreg braz, e-kreiz **boæ** Gwaien, stummet evel eur voger war ouspenn eul leo hed, hag a jom dizolo pa vez réverzi braz. (Hervez ar goñchenn, ar herreg-se a vefe eul lodenn euz mogeriou Kêr-Iz.) Eno e vez trohet ar bezin gand filzier ha taolet er vag. Al lodenn vrasa avad a vernier war dreustou pe skeuliu staget etrezo gand kerdin. Ar pezh traou-ze, anvet an **dromm** a zo neuze stlejet gand ar vag beteg an aot.

Ar gwella bezin evid ober **soud** eo **bezin miz mæe**, evel ma reer anezañ : bez ez eo dreistoll **bezin braz**, **bezin siliou**, **bezin dantelez**. Ne dle ket beza paket na sehet war an trêz, rag hemañ a zo diêz da denna kuit hag ar soud n'eo ket kerkoulz.

Setu eta deuet an amzer vrao, dastumet ha sehet ar bezin ha prest ar forn. Ar forn ? Eun toull en douar, a nao pe zeg troatad hed, tri droatad ledander hag eun troatad donder (1), ar strad hag ar hosteziou goloet gand **pladinier** mein braz, pemp pe c'hweh pladenn war o hant d'ober disparti, ha setu prest ar forn pell zo.

(1) Ne vez ket ker braz, ker ledan dreistoll, peurvuia, ar « forniou-soud » war arvor bro-Leon.

C'hwezet e vez an tan mintin mad hag e tevo e-pad an devez a-bez. Ar bern bezin seh a zo e-kichen ; eun den pe zaou a rank beza atao wardro an tan, peurvuia ar wreg hag an ozah, pe, ma emañ an ozah er mor, ar wreg hag he bugale. Ar bezin a vez tennet euz ar bern a-grabanadou ha skuillet war an tan penn-da-benn ar foz. Morse an tan ne dle teuler flamm. Rag-se e ranker beza dalhmad prest da stlepel bezin war an toullou a deu ar flamm diouto.

Eur vogedenn vraz ha gwenn-kann a zav euz ar forn, e-keit ma strak ar bezin en tan... Nebeud-ha-nebeud e kresk e strad ar forn eur bern traou du ha peguz : n'eo ket heb abeg e vez lavaret ar **yod** anezañ.

Tostaad a ra an abardæz ; leun eo ar forn dija, ne vezo ket taolet bezin mui ennañ, ha bremaig an tan ruz a zo dizolo-oll. N'eo ket hoaz echu an abadenn : ar gwaso zoken a jom da ober : **meska 'r yod**.

Setu pemp pe c'hweh den o tond, beb a grog-yod ganto, da lavared eo eur vaz teo gand, e penn, eun tamm houarn plad kenañ : ar **pifon** a vez greet anezañ er vicher. Bremañ e yeer da **bifoni** pe da « veska 'r yod ». Daou pe dri den a zo a beb tu d'ar forn, a-zioh an tan ruz, ha beh dezi ! Ar pifon a vez plantet a-zonn e-barz ar yod hag e vesker. An abadenn-mañ a bad wardro eun eur, beteg ma vez mahet ha stardet mad al ludu. Goude-ze, n'eus mui da ober nemed lezel ar yod da yena e-pad an noz.

Antronoz vintin e teuer da denna an torziou soud er-mêz ar forn. Gand ar pifon pe eur varrenn houarn e vezont savet euz o flas en eur pezh ; arabad eo o zorri nag o frika ; N'int ket êz da dorri, gwir eo : ma vezont greet mad, kaled int evel mein.

Poueza ra peb torz wardro daou hant lur, ha pemp pe c'hweh torz a zo a-wechou e peb forniad... Pa vezo bet greet eun nebeud mad a dorziou, kaset e vint d'al labouradeg soud hag iod da Waien evid beza gwerzet. Peurvuia

(2) **16 real**, **20 real** : priz ar soud-bezin d'ar mare m'eo bet skrivet ar pennad-studi. (Eur **real** a dalveze 5 gwenneg.) — Bremañ ne vez ket mui tennet an iod pe danvezioù all diouz ar soud-bezin, hogen war-eeun diouz ar bezin, ebarz al labouradegou (uzinou) : rouez eo gweled, en deiz hirio, ar forniou-soud koz o tivogedi war aoteier Kerne ha Leon.

ar hant lur soud a dalv c'hwezeg pe ugent real, nemed ar soud diwar bezin miz mae a ya betek daou skoed pe seiz lur (2).

Diwar eur pennad embannet e 1909
war « Feiz-ha-Breiz ».

GERIOU HA TROIOU-LAVAR

I — Ar bezin-troh

- **Bezin-troh, bezin-tourin, bezin-med** : ar goumon a vez trohet war ribl ar mor, — disheñvel diouz an hini a deu d'an aot goude an taolioù gwall-amzer (ar **bezin-tonn**).
- **Bro-Bagan** : ar vro war arvor hanternoz bro-Leon, adal Goulhen betek Plougerne; tud ar vro-ze : **Paganiz**; eur **Pagan**, eur **Baganadez**.
- **da drempa**; — **trempa** : drusaad an douar, e deila, e demza, e stua (gand teñl, bezin pe « ludu »; al ludu chimik a vez greet outañ ive : **temz**).
- **ar v/meneziadiz** : tud o chom e bro Menez-Are, pe war ar hostez-se.
- **reverzi, reverdi** : mare braz.
- **chao (L.)** : an dud gouest da labourad en eun tiegez.
- **pa gouezor... e hellor** : amzer-da-zond dibersonel « koueza » ha « gelloud ».
- **eur bomm kan** : eun tamm kanaouenn, eur houblad bennag.
- **an dolz; tolz** : bern bezin (tolzenn : eur peziad traou, eur bloh).
- **gourlenn (pe gourlano)** : mor en e uhella.
- **ar v/barrenn** : kas ar mor, redvoren (p'emañ ar mor o sevel).
- **heurtal** : bounta; amañ : poueza pe sacha war ar **roeñvou**.
- **da h/gorren** : da zastum, da zerri, da lakaad a-gostez.
- **pe grivizi; krivizi** : meur a **h/kravaz**.
- **an tevenn, e L.** : an dorgennig tréz a-hed an aot; e-leh all : kerreg uhel a-uz d'an aot.
- **e skuillont anezo** : implijet eo ar ger « bezin » evel pa vefe eul liester (heñvel a vez greet e Goueled-Leon evid ar geot, an ed, h.a.).
- **da zehi** (ha da veza gwalhet gand ar glao, war eun dro) : ne vez berniet ar bezin nemed pa vez seh kraz.

II — An devi-bezin

- ANOIOU-LEH** — **Ar Hab** : ar Hab-Sizun, bro Beg-ar-Raz; — **al Loh (Loc'h)** : aot Preveill, damdost da Blogoñ; — **Landreved** : porzig war aot an Eskibien; — **Gwaien** : porz-mor (Audierne); — **Nervili** : en Eskibien; — **an Ero, ar Gabor** : kerreg e-tal an Eskibien.
- **boae, pe bae** : ouf braz, pleg-mor.
 - **eur forz a voged** : eur vogedenn vraz, kalz moged.
 - **an dromm (K.)** = an dolz (L.).
diwar ar ger galleg : « drome » = pakad tammou koadach lakeet war-neuñv.
 - **pladinier** : mein braz plad.
 - **war o h/kant** : war o hostez.
 - **peguz** : a beg, a stag.
 - **a-zonn (sonn, sounn)** : eun en zao, a-blomm, a-bik, a-zerz.
 - **mahet** : moustret, breset, gwasket kaled warnañ.
 - **labouradeg** : ti braz, savadur ma vez labourer ennañ danvez pe zanvez, marhadourez pe varhadourez.
 - **an torziou soud** : heñvel e oa ar bernioù soud stummet gand an arvoriz ouz mellou torziou bara.

III — D'eun alhoueder

- **eonig** = evnig, labous bian.
- **ar houmoul flamm** : ar h/koabr, skeduz e liou.
- **skoill** : harz, eun dra o viroud da vond war-raog.
- **pazinier an oabl ehon** : dereziou (pe diri) an neñv divent.
- **strewet** : skignet du-mañ du-hont (**a-streo**).
- **'Benn emberrig** : a-benn nebeud amzer, heb dale.
- **terien, pe tirien, park-tirien** : douar-fraost, douar-leton, kozenn, d.l.e. : tachad-douar dihonid, cho-met da « goza ».

D'eun Alhoueder

Sao, ma halon,
Ma labousig
Dousig-dous !
Louz ar bed ?
Drez ha spern
Gaver ennañ ?

Petra vern,
Eonig laouen,
Sao bepred !

Sao 'ta ! Kan
Da ganaouenn
Sart ha glan !

Dreist ar glabouz
Hag ar fank,
Pign, ma labous,
Kalon dan !

E gwele gloan
Ar houmoul flamm
N'eus flemm na doan,
N'eus skoill na lamm.

Pign, ma mignon,
Dreist ar girzier,
Pign, alhoueder,
Gand pazinier
An oabl ehon.

Dreist ar reier
A zo du-hont,
A zo strewet
Par da zeñved
El lanneier !

Pign nebaon !
Alhouederig,
Daoust ma ranki
'Benn emberrig
Dond d'an traon !

Daoust ma ranki
Diskenn, diskenn,
Petra vern ?
Diskenn, diskenn
War an terien
'Touesk ar spern !

Reun ar MOUGN
(Barzonegou)

DEG PENNAD-STUDI

evid

*Arnodenn vrezonég
ar Vachelouriez*

Skrivagnerien ar Pennadou

● **Youenn DREZEN.** — Ganet e Pont-n-Abad e 1899. — Kelaouenner. — Oberou : romantou ha danevellou (**An dour endro d'an Inizi**; **Itron Varia Garmez**; **Skol-louarn Veig Trebern...**); Barzonegou (**Kan da Gornog**; **Nozvez Arkus...**); Troidigeziou (diwar ar gresianeg, ar spagnoleg, h. a...); pennadou kelaouennou.

★★

● **Per Jakez HELIAS.** — Ganet e Pouldreuzig e 1914. — Kelenner war al Liziri. — Oberou a beb seurt : peziou-c'hoari (**Tan ha Ludu**; **Mevel ar Goscêr...**); danevellou (**Mojennou Breiz**; **Marvailloù ar Votéz-Tan...**); barzonegou (**Maner Kuz**), kantadoù a bennadou er helaouennou.

★★

● **Jakez KERRIEN.** — Ganet e Sant-Tegoneg e 1903. — Kelenner war ar brederouriezh. Oberou : danevellou, barzonegou, eur pezh-c'hoari, eur romantig : **Ar Roh Toull.**

★★

● **Tanguy MALEMANCHE** (1875-1953). — Ganet e Saint-Omer, savet e Brest hag e Plabenneg, marvet e Pariz. — Oberour peziou-c'hoari a dalvoudegez vraz : **Gurvan**, ar **Marheg estrañjour**; **Ar Baganiz**; **Gwreg an Toer**; **an Antekrist**; peziou all diembann. (Selloud ouz SAB niv. 11, ha « Skol Vreiz » n° 1.)

● **Erwan AR MOAL** (1874-1957) Ganet ha marvet e Koadoud-Gwengamp. — Labourer-douar ha kelaouenner. An-pluenn : **Dir-na-dor.** — Oberou : peziou-c'hoari; kalz a bennadou er helaouennou; marvailloù : **Pipi Gonto.** (Selloud SAB, niv. 9.)

★★

● **Reun AR MOUGN.** — Ganet e Gouezeg e 1913. — Kelaouenner. — Oberou : **Barzonegou.**

★★

● **Jarl PRIEL** (1885-1965), diouz e wir ano : Charlez TREMEL. — Ganet e Priel, marvet e Marsillo. — Bet martolod, kelenner, hag all; diwezatah : sekretour Charles Dullin, rener C'hoariva e Pariz. — Oberou : peziou-c'hoari (**An dakenn dour**; **Tri devezour evid an eost...**); envorennoù (**Va zammig buhez**; **Va buhez e Rusia...**); kontadennoù, romantou (**An Teirgwern Pembroke...**); troidigeziou.

★★

● **Jakez RIOU** (1899-1937). — Ganet e Lotej (bro-Gastellin), marvet e Châteaubriant. — Kelaouenner. — Oberou : danevellou (**Geotenn ar Werhez**); pezh-c'hoari (**Nomenoe-oe**); **Barzonegou**; troidigeziou. (Selloud SAB niv. 8.)

— 1 —

AN ABARDAEZ-NOZ EN DRAONIENN

Izel e oa an heol pa gerzem, Per ha me, war-du kan Toullzah...

Eun dudi oa bale d'ar houlz-se; deut e oa an distan gand an abardaez, ha diouz kostez ar mor e c'hweze eur mouch avel a oa gras he zantoud war an dremm. War ar hleuziou, al lann a grene an disterra, ar yeot a heje o begou goustadig; en tu all, liou arhantet pe alaouret ar zoul gwiniz ha kerh, pe liou rouz an douar nevez troet...

Bremañ e tiskennem war-du Toullzah. Du-hont, e-touez eur bochad gwez, siminaliou Koatizeleg a zivogede e-kreiz tachadou gwenn ha glaz-du a verke an tiez hag ar berniou kolo. A-gleiz, Trebompe a zave en tu all d'eur waremm vraz a lann hag a vrug, reier gwenn strewet enni heñvel ouz meet gourvezet.

Dre ma 'z eem, ar Hoad-pin a winte begou e wez uhel hag a ziskenne gand an dorgenn evel pa nivije bet c'hoant da flastra dindanno Mintrig, puchet en traon war ar richer, eun troad a beb tu. Tostoh deom, ar pradou rannet gand neud orjal hag an dour a verke harzou teir farrez : Sant-Tegoneg, Pleiber-Krist ha Sant-Seo...

An disterra trouz a zeue beteg ennom frêz-meurbed... Nebeud-ha-nebeud e teue an noz. Ar steredenn genta a lugerne an oabl, goloet a vare da vare gand eur goumoulenn wenn bennag. Ar vesaerien a zastume o loened : eur strakadenn foet a lakee ar re lonteg da hasta affo kemeroud o genaougad diweza. Rumm dre rumm, e tremenjont en hent don, reud o horv ha ponner o zeziou...

Peb trouz a dave tro-war-dro; eur pennadig e klevjom eur portezet o kana; echu gantañ, ez ehane da zelaou, evid doare, e "**la li la leno**" o tihun hekleviou ar han. Ar zon a baouezas, ar harr ne wigouras ket ken : peoh an noz oa en em ledet war an douar. An deñvalijenn a devae gand ar houmoul du a zerede diwar lein ar menezioù; o zachad a honezas war an tachad glaz hag a holoas an neñv beteg ar Huz-heol. Du-pod e oa...

Diwar "**Ar Roh Toull**", gand Jakez KERRIEN. ("**Gwalarn**", 1926; "**Emgleo Breiz**", 1957.)

BOUED D'AN DUD !

(E kao maner Kerzozon, e-pad an Dispah. — Emañ Kolaz ha Kadiou, mevelien ar maner, oh aoza boued evid eun daou hant den bennag. Daou baotrig, ar Gwiñver ha Penglaouig, a zo o skoazella anezo en o labour...)

Eur chiminal ledan a oa en eur penn euz ar hao, eun hanter gordenn goad o tevi ennañ, endra ma oa sklerijennet ar hao gand ar flammou uhel ha tommet gand gwrez ar hefiou ruz.

Kolaz a oa en e zav, ouz penn eun donell, o kargañ jistr e saillou.

— Setu sikour dit amañ ! eme Gadiou. An daou gañfard-mañ a zougo brao ar jistr d'an dud dre ma tigouezint. Ha bremañ-souden, p'am-bo trohet bara, e kasint paneradou da ranna etre an dud.

Tostaad a reas ouz an tan hag e savas goloioi daou bod-houarn braz a oa unan a beb tu d'ar fornigell.

— Poaz ar friko ! emezañ. Hini mad, m'henn tou !

Hag e rufle en eur ober : "aha !" ar vogedenn deo a zave diouz ar pod-houarniadou silzig, kig leue hag avalou-douar mesket.

— Alo, paotrig, emezañ d'ar Gwiñver, ma peus greet hirio yun ar zeiz steredenn, amañ e torri da naon ! Eur porhell druz hag eul leue lard, da zebri etre daou-hant a dud ! Me gred o-dezo peb a damm ! Dal ! dit an hini kentañ !

Ar Gwiñver a zigemeraz en e voz eur gostezenn penmoh ha patatez a ginnige Kadiou en eur grabanad hag a skoas e zent er friko en eur zelled treuz war-du ar Penglaou.

Hemañ a oa paotr ar bara.

— Eun tamm kig din, emezañ, ha me roio dit eun tamm bara.

Mad ! Setu int azezet keñver-ouz-keñver war leurenn an ti, ha da ranna an eil gand egile.

— Hastit lonka, eme Golaz, rag bremazoun n'ho-po ket amzer ! Peb a lomm ive betegoud na dagfeh !

Hag an daou baotr d'ar helorn gand peb a skudell.

— Na matat friko ! emezint. Amañ eo brao bezañ !

Erwan AR MOAL (Dirnador)
("Roue al Laz", e "Feiz ha Breiz", 1926.)

— 3 — EUL LESTR A ZO DEUET WAR AR MOR...

(DEL, merh ar Pagan Sezni Falhan, a zo o tiskouez d'he mignonez, ar follez yaouank FANT, eul leor deuet diwar eur peñse. Ar follez a houlenn ouz Del petra zo skrivet el leor-ze, ha n'eo na galleg na latin, ha n'eus bet kloareg na beleg evid lenn ennañ...)

DEL

Amañ ? Klask a ra eur pennadig ha neuze e kan :

Eul lestr a zo deuet war ar mor ;

emañ mab ar roue ouz e vord,

emañ kant lakez war e-dro

dilladou ruz ganto...

5)

FANT

Mes hennez n'eo ket eur hantig ?

DEL

Ket : eur chanson ;

ar gaerra 'euz ar chansioniou :

'n hini gane va mamm, Doue ' bardon'.

FANT

10) Hi zo merket aze war da euriou ?

DEL

Heb mar ebed. Va levr pa 'z eo ar haerra-toud rank ar gaerra chanson en em gavoud.

FANT, *goude beza soñjet.*

Kompren a ran : ennañ ez eus ar pedennou, hag ivez traou da lenn er gêr, pa vez inou.

Mouskana a ra :

15)

Emañ kant lakez war e dro
dilladou ruz ganto...

Ha goude, petra 'z eus ?

DEL

Goude ? Me n'ouzoun ket.

FANT

Fin ar chanson n'eo ket aze merket ?

DEL

20) Selaou, Fant kaez : fin ar chanson

evid komz gwir me n'he gouzon.

FANT

Evelse n'ouzout ket perag

e teu mab ar roue gand e vag ? *Goude beza soñjet.*

Moarvad e klask eur verh bennag.

DEL, *en eur c'hoarzin.*

25)

Ne gav ket din ! Evid kemeroud gwreg,
eur mab roue n'en-deus da redeg !

— 4 — FANT

Da houzoud eo. Petra glaskfe hennez
e bro ar Baganiz, nemed eur bennherez ?
FANT *Goude eur pennad soñj.*

Mar deu, ganit vo e zibab.
DEL, *gae.*

30) Brao ! Setu-te oh ober goap !
FANT

Ya, te eo a choazo, pa 'z out 'n hini gaerra.
DEL

Mab eur roue ne choazfe merh euz va stad.
FANT

Mab eur roue ra 'vel ma kav mad.

35) Dal. Unan oa em bro, toull he leorou,
hag he-deus añjolet keginer an aotrou.
M'he-deus bremañ chadenn aour 'n he herhenn,
ha bemdez kig ha bara gwenn.
DEL

Me avad n'oun ket manantez !

40) Va zad koz a oa floh ; ni zo nobl a lignez.
'Velse 'ta, Fant, a gav dit-te,
d'e vro gantañ eñ am hasfe ?
FANT

Eveljust, war eun inkane.
DEL

Gwir, kaez, te ne glevez banne.

45) Dre vor pa 'z eo deuet euz e vro,
er memez giz ez aim endro.
FANT, *abafet.*

Dre vor da b'leh e hallfeh mond ?
DEL, *en eur ziskouez ar mor.*

D'e vro gaer du-hont, pell du-hont.
FANT

Mes, en tu all d'ar mor, n'eus 'med an Inizi ;
hag eno e chom diaoulou

50) hag a zebr ar vugaligou.
DEL

Eur vro all zo, na ouzout anezi... (1)

Diwar "**Ar Baganiz**", gand Tangi MALEMANCHE
("Gwalarn", 1931.)

(1) Ar 24 gwerzenn a deu da heul ar pennad-mañ a zo bet moulet e niverenn genta
"Skol Vreiz", gand diskleriadurioù geriadur hag eun notenn, e galleg, diwar-benn Tangi
Malemanche ("**AR VRO EN TU ALL D'AR MOR**").

— 5 — EPAD AR GOANV

(*Berhed Tregidi he-deus goulennet d'he nizez dond da
skriva eul lizer eviti d'he merh, chomet klañv e Paris.*)

Yaouankizou o-doa c'hoarzet er-mêz. Berhed a roas buan
eun taol skub d'an oaled hag a zavas.

— Deuit tre ! emezi, pa glevas e oe skoet war werenn ar
prenestr.

An nor a droas gand storlok war he mudurun goad. Eur
paotrig hag eur plah yaouank a zevas e-barz an ti.

— Noz vad ! moereb, emezo, laouen.

— Noz vad ! Ne oan ket ouz ho kortoz henoz, gand eur
seurt amzer fall.

— O, moereb, eme an nizez, yah om, dre hras Doue, hag
an amzer fall ne ra ket aon dim. Ken buan avad, ne vijem ket
deut, pe gentoh, n'or-bije ket gallet dond. Uhellohig, du-ze,
e red an dour en hent evel eur ster. Red eo bet dim dond
a-dreuz prad ar stivell, hag eno Jobig a zo bet darbet dezañ
beza sebeliet el lagenn.

Jobig a c'hoarzas.

— Beteg va hov-gar, moereb, on eet e-kreiz ar flibouz.

— Paour kêz Jobig ! Diwall da goueza klañv en eur baka
yenijenn gand an amzer galed-se.

— Eüruzamant Jobig a zo kaled ivez ouz ar hleñved, eme
e c'hoar. Nemed furroh e vefe dezañ, menez tra, diwiska e
loerou ha tomma e dreid ouz an tan.

— Eun tan dister, va bugaligou. Me a zo o vond da
ad'hweza anezañ ha d'ober eun tantad gand treujennou lann.

— Ne dalvez ket ar boan, moereb. Jobig a dommo brao-tre
e dreid hag a zeho e loerou ouz mein klouar an oaled.
Gouzoud a rit, Jobig n'eo ket kizidig.

— Gwell a ze !... gwell a ze !... ha chañs dezañ da jom atao
yah...

— D'an nebeuta, moereb, c'hwï n'oh ket gwall glañv hag
ho pistigou hag ho remm a dremeno pa dremeno ar goañv.

— Emichañs e tremenint pa zeuio an amzer gaer. Nemed
Anna an hini a zo kouezet klañv !... Eul lizer am-eus bet, daou
zevez zo, digand eur vignonez dezi evid digas din ar helou...
En abardaez-mañ on diskennet beteg ar vengleuz vraz hag on
digouezet gand ho mamm a oa eno o kanna. Lavared a ris
dezi em-oa ezomm skriva eul lizer. Diêz avad e kaven roi da
houzoud d'ar hannerezed all da biou ha da beleh.

Jakez RIOU : "**Geotenn ar Werhez**" (1).

(1) Gwalarn, 1929 ; Skrid ha Skeudenn, 1934 ; Emlgeo Breiz, Al Liamm, 1957.

TRO AR PILLAOUER (1)

Pillaouer Menez Are a zo digouezet er vro. E varh melen-gwenn a stlej eur harr noaz war ar mêziou tro-dro. Ar restell a vo lakeet warnañ diwezatoh, pa vo dastumet awalh a billou evid sevel bern ar zehier ken uhel hag eur harrad-east. Ar marh a gerz war-bouezig gand an henchou fall, e benn stouet d'an douar. Eun drammad euz e voue disliv a ra mouch dezañ war e zaoulagad. E baoiou a zo bleuet ken hir ma ne weler ket e garnou didrouz. Hag al loen dall, al loen war evez n'eo chalet, ouz e weloud, nemed gand ar voest koad, re-bar da gached ar moh bian, a vez staget ouz pevar penn-kordenn dindan lost ar harr. Aze emañ e deñzor gand ar pillaouer : skudellou, podou, bolennou, plajou pri livet hag a zo gwerz-daspren nemeti ar pillou, ar hrehin hag ar reun. An den a vale tri gammed warlerh. E lagad a zo paret gantañ war skrin al listri, bourellet a foenn skañv, hag a ra koroll ar pach-pi pe ar jabadao da heul froudenn ar roudou-kirri...

Ar pillaouer n'eus ket kalz a gaoz gantañ. Pouezet an truillou, ar hrehin, ar reun, e klever eur gont, distaget gand pouez-mouez Bro-Leon. Den ne daol evez ennañ, ken onest ma vezer euz an daou du. Eur ger-tremen evid mond da voest ar priachou, netra ken. Ar pillaouer a gas e vreh don er foenn, dindan ar zah rouz. Furchal a ra, ha prederia stard beteg serri e lagad... Red eo dezañ tenna er-mêz talvoudegez rik ar varhadouez pe, gweloh hoaz, c'hoant rik ar vaouez.

Ne deu ket gand ar wech kenta, gand an drede ne lavaran ket, goude pedi hag erbedi. War an diwez, louarn Menez Are a lez eun huanadenn hag a ziskoach pez emañ o klask. Gand mil geuz e tispeg diouz an dra : "An hini diweza, maouez. N'am-bo hini all ebed, par da henez, araog pell."

Baig a zo sammet e barr al levenez.

Eun tammig pelloh, bremaig, Del a bako eur volenn pe eur plad all, heñvel-mik ouz hini Baig...

Diwar eur pennad gand Per Jakez HELIAS, er gelaouenn "Ouest-France", miz mae 1961.

(1) Gwechall, e tremene war ar mêz gwazed euz bro ar menezioù, a zastume, a di da di, pillou, krehin lapined, hag all, o kinnig peurlvua evito pladou ha traouigoù all : mouchoerou, torchoerou...

E FJORDOU BROIOU AN HANTERNOZ

(Stag ouz laz-seni ar vartoloded, e ya Jarl Priel da vroioù an Hanternoz, war vourz eul lestr a vrezel, epad ar bloaz 1909. Goude eun droiad e Kopenhagen, e Bro-Danmark, hag e Reval, er Mor Baltel, e skoas al lestr war-du Stokholm, e Bro-Sveden, ha Kristiana, kêr-benn Bro-Norvegia, — a reer outi Oslo en deiz-hirio. E-doug ar veaj-se e-noe tro Jarl Priel da weloud Fjordou broioù an Hanternoz, an aberioù striz ha don, hir kenañ peurlvuañ, a gaver stank a-hed arvor Bro-Norvegia.)

Marzusat arvest evid neb a zegouez dezañ mordeñ ar wech kentañ e brehioù-mor Bro-Sveden pe Norvegia, ar **fjordou** (*) hervez ma vez greet diouto !

N'int ket kalz ledannoh eged hentigoù Bro-Leon ha Bro-Dreger, ha kemend-all a gammdro a vez enno.

Bez' eus a beb tu dezo eur menez meinek, pikolou re a-wechou gand koadeier stank euz an traoñ d'an neh, gwez bezo ken lintruz hag arhant, sapr ha tourmantin eunnoh ar hef anezo eged korzennoù dir : alese e veze tennet gwechall ar gwellañ gwernioù evid al listri dre lien.

Pa grede dim e veze on paour kaez lestr o vond heb mar na marteze da frikañ e staoñ ouz unan euz ar mogerioù mein-ze, setu ma tigore dirazañ eur horn-tro ouspenn hag e skoe war eur **fjord** all, strisoh pe ledannoh, med gand eleiz a zour don ha teñval, e doare ma kenderhem gand or baleadenn, hag evelse dibaouez, epad teir pe beder eur.

Mond a ree a-wechou war ziskenn ar menez a-gleiz pe a-zeou, hag e weled neuze eur hreh digoad gand douar-gonid, prajou pe barkeier, hag a-rez ar **fjord**, eur gêriadennig fentuz gand tiez bian a beb seurt liou, heñvel-mik ouz c'hoariellou-Nedeleg, bodet e skeud eun ilizig ken dister hag i, ha pelloh, war-bign eun dorgenn hlaz, traou munud, ruz pe wenn, o fiñval goustadig, saout ha deñved ar barrez o peuriñ.

Diwar Jarl PRIEL, "Va Zammig Buhez", embannet gand "al Liamm" 1954 (1). — (*) **fjord**, distaget : **fior** (ger norvegiel).

(1) R. Huon, "Gwaremm ar Groaz", 2, banell Poulbrikenn, Brest (C.C.P. 1629-14, Roazon). — 8 lur, 80.

E BAE STER PONT-'N-ABAD

(Daou baotr yaouank, Paol Tirili ha Joz Taro, hag o mignonezed, Jani Dreo ha Mimi Andro, a zo savet, en Enez-Tudi, e bagig Lanig Henaff, lesanvet "ar Mor-Hoh", — ano e vag, — evid distrei dre vor da Bont-'n-Abad. — Emañ ar mor o sevel hag o leunia an aber.)

Paol ha Joz, diwisket ganto o spadrillou, ha taolet o chupennou er penn-araog, a gemeras peb a roeñv. Egile, atao gand e vouse'hoarz, a oa krog er vaol.

Ar vagig a reas penn, eeun war gae Loktudi, eneb al lano. Ober a reas an dro d'eul lestr braz, eoriet e-kreiz ar bae, hag a-zevri o sacha war e funiou, ken na oant stignet da dorri.

Neuze en em lakaas ar Mor-Hoh e red ar vareenn.

— Lez da fila !...

Saflikad a ree ar gwagennoigou gand eun trouzig mao, pa skoe outo ar roeñvou gleb. Endro d'an enezennou, en em lede gorreadou mor difiñv ha lintruz e-giz meleziouriou ramzel. Ma oa eun estlamm selloud ouz an tiez gwenn hag ouz strobadou ar gwez gand o fennou en traoñ.

Gouelini a vreañselle en aer tomm...

Edo tolzenn wezenneg an Enez Haro oh uhellaad, o tostaad, gand herr, ouz ar vag... A-hont e tenesae ivez Enezig ar Razed, gand he strobadou gwez pin, mistr, uhel, ha sonn, ma flamme an oabl etre o feulioù.

— Piou gav brao bleuniou ? a houlennas paotr ar vaol.

— Me ! a responte war eun dro Jani ha Mimi.

— En Enez Haro 'z eus, eme adarre paotr ar vaol... Deom dezi !

Koutig-koutig da genta, hag an diou blahig war o zeulioù, hardisoh, goude-ze, pa ne fiñve ene ebed tro-dro, e ree or hañfarted tro ar maner. Didud e oa, ha sarret e stalafioù.

Sioul, eur zaouazan, an enez, nemed eun tu bennag, a-uz d'o fennou, boudig heson ar gwez pin koz-douar. Tremenn a rejont dindan koad ar mimozaenned, uhel egiz eun iliz...

Diwar "Itron Varia Garmez",

gand Youenn DREZEN ("Skrid ha Skeudenn", 1941).

POBL BRO-RUSIA

(Bet o veva epad eun nebeud bloaveziou e Rusia, araog ar brezel-bed kenta, Jarl Priel e-neus kontet e vuez e bro ar Tsared, en e eil leor Envorennoù. — Setu amañ eun testeni a-zivoud pobl vunut Rusia d'an ampoent ma tigoueze or henvroad er vro-ze.)

E porz-hent-houarn ar hêriou braz, n'eo ket gand kêriz, bourhizien heñvel ouz o henseurterd e peb bro, e veze dedennet va zellou : gand ar bobl, ne lavaran ket, an dudigou a vev, a houzañv hag a varv en oberennoù Tolstoï, Dostoievski, Gogol, Gorki ha Tchec'hov...

Sed aze tolpadou kouerien o baro abostol, gand eur mousc'hoarz dibleg, gand daoulagad lemm-tre en o fenn, hag endro dezo porpantchou hir e krev dañvad gand ar gloan dindan hag al ler war-horre, eul ler ken louz ha ken lufr evel pa vije bet libistret gand soav ; ha bez 'eus en o zreid pikolou heuzou a dap dezo beteg o daoulin.

En e vleud e vije bet va zonton Yann Dremel o weloud endro d'an oll verhed, ar gwrahed kerkoulz hag ar plahed yaouank, goueledennou ha justennou marellet, ha warno kement a vleuniou delioù pe evned ha war an danvez skañv dibabet gantañ pa groge da wriad dillad nevez. Diarhenn eo an darnvuia anezo hag egiz loerou e wrinvalont ouz o diouhar pillennou lien staget gand sugelloù kanab. Hogen, gand hiniennou ez eus e-pign war goubl o breh eur re votou ken ponner, ken dineuz ha re ar wazed, ha ne vez gwisket moarvad nemed pa fell d'ar perhenn mond da vale kêr.

Hag en desped d'o dienez druezuz, e tiskouez an dud-mañ bezañ laouen-braz ; c'hoarz ha kan, levez ha dudi a zo en o zouez ; n'eus na gin, na droukrañs, na kounnar war o zremm spelhet gand an heol, oll emaint o chagellad had tro-heol, ken ma 'z eo gronnet ar hae gand ar pluskennou, evel ma welen gwechall e Priel an hent strewet gand glazur deiz sul ar Sakramant. Ha bennoz d'ar bernioù pakadennou a beb ment, liou ha stumm, d'ar golhedou, d'ar pikolou listri houarn-gwenn da virvi dour evid an te, d'ar vugaligou o veskañ gwasoh eged goradou merien, e kred din bezañ dirag eur meuriad Jipsianed war-nez skampañ da vale ar bed.

Diwar "Va Buhez e Rusia", (1)
gand Jarl PRIEL.

(1) Embannet e 1955 gand "Al Liamm", Brest.

PAOTR AL LIZIRI

Paotr al iiziri a zigoueze deom bemdez deuz ar hanton war e votou ler-goad. Ar hanton a zo seiz kilometrad pelloh en douarou, Plogastell-Sant-Jermen e ano. Tro ar paotr, eta, a glaske c'hweh leo ha muioh war droad, o terhel kont euz an diskenn da borz Penhorz hag euz an henchou-douar a gase d'ar feurmou dianket...

Bez e oa gantañ eun tok krenn divouloutenn hag eur jiletenn vigoudenn teuhet beteg an neudenn, amañ hag aze. Abalamour da lerenn e zah 'ni oa, ma n'ehane ket an den d'he zacha war e gov ha d'he bounta adarre war e gein ouspenn kant gwech epad ma ree e dro. Ar zah e-unan a oa greet gand ler groz skarillet da diliou dre veza paket re a hlao war ar hrohen divleo. Gwriziet war an tu-kostez, eur skrinig a zalhe ar voutailladig liou evid ar zinaturiou. Pa zigore ar paotr e zah, e weled ebarz ar goleier melen hag ar hazetennou renket hervez eun urz kevrinuz...

Ar paotr war-droad ne oa ket teodeg an tamm outañ. Koulskoude e ouie traou. Ha lenn zoken liziri ar re n'o-doa ket desket direustla ar skritur. Roet e veze dezañ da zebri en eil feurm pe eben, hervez ar gwella digouez, eul leve, eur baperenn-arhant, eur pakad mad, kelou eun distro gortozet. Pa c'hweze e oa fall al lizer, ar paotr ne gerze ket tre, ken pourchuet ha ma veze. Gweloud a ran anezañ o teurel e zah war benn an daol, o tivonta e voutaillad liou, oh astenn ar bluenn evid ar zinatur. Anad warnañ ne oa ket war an douar. Da beb tra lavaret e responte "ya, feiz", "siwaz, nann", "moarvad", "gwir eo", "marteze", "mad eo", "eveljust". Eur gourem e-noa penn-da-benn gand e vuzell d'al laez, re-bar d'eur gleizenn. Pa houzañve eva eur banne, e ree eun tamm trouz ki o lapa. Klevoud a ran anezañ hoaz.

Diwezad e veze pa dremene adarre dirag an ti da bignad da Blogastell. Aliez e ranke stourm ouz an avel hag ar glao gand e zah goullo war e gov. Ar skuizder a ree dezañ tenna treuziou war an heut. Petra zoñje, e-unan-kaer en noz? Marteze e oa gantañ soñj kan al laboused antronoz. Eur mintinvez ma oan em fark Meot, 'm-eus paket anezañ o hudal eun nijadenn filiped o tihargadenni en eur boked spenn. Herzal a reent da zelaou outañ o c'hwitellad gand e vuzell

kleizennet. Pa stagas adarre da vale etrezeg ar vourh, al laboused a reas eun tamm hent d'e heul epad ma c'hwitelle dalhmad. Marteze e fizie enno ar heloioù a oa gantañ en e zah?

Per Jakez HELIAS.

Diwar eur pennad er gelaouenn "La Bretagne à Paris", 31-3-67.

GERIOU HA TROIOU-LAVAR

1. AN ABARDAEZ-NOZ EN DRAONIENN. — Anoiou-leh : **Toullzah** (sterig) ; **Koatizeleg** (maner) ; **Trebompe, Mintrig** (kêriadennou) ; **Sant-Seo** (parrez, etre Montroulez ha Sant-Tegoneg). — **Kan** : canal, bief ; vallée étroite. — **Meot** : pluriel de **maout**. — **A wigouras** ; **gwigourad** : grincer. — **A zerede** ; **deredeg** : accourir.

2. BOUED D'AN DUD ! — **An Dispah** : la Révolution. — **Gwiñver** : écureuil (T). — **Brema-souden, bremazoun** : tout à l'heure (T). — **Betegoud na dagfeh** : de crainte que vous n'étouffiez (V. **taga**). — **Na matat** = na gwellat (-at : exclamatif), quel excellent (repas) !...

3 ha 4. — EUL LESTR A ZO DEUET WAR AR MOR. — **Pagan** : den euz ar **Vro-Bagan**, ar vro etre Plougerne ha Goulhen, war arvor hanternoz Bro-Leon. — **Peñse** : naufrage. — **Euriou** : leor (e L.). — **Inou** : ennui. — **Añjoli** : séduire. — **Manantez** : roturière. — **Inkane** : haquenée.

5. E-PAD AR GOANV. — **Mudurun** : gond. — **Flibouz** : boue liquide, vase.

6. TRO AR PILLAOUER. — **Drammad** : grosse mèche (javelle). — **Gwerz-daspren** : monnaie d'échange, valeur de rachat (daspren : rachat). — **Ger-tremen** : "mot de passe". — **Baig** : prénom de femme. — **Erbedi**, généralement : recommander (ici, employé dans le sens de **azpedi** : supplier ?).

7. E FJORDOU BROIOU AN HANTERNOZ. — **Laz-seni** : orchestre, musique. — **Marzusat** : quel merveilleux... — **Mordeiñ, mordei** : naviguer. — **Bezo, bezv** : bouleau. — **Tourmantin** : mélèze. — **Ar hef** ; **kef** : fût, tronc. — **Korzennou** : tubes. — **Gwerniou** : mâts. — **Staoñ** : proue. — **Eur hreh** ; **kreh** : sommet.

8. E BAE STER PONT-'N-ABAB. — **Roeñv** : rame. — **Ar vaol** ; **maol, baol**, pe **paol** : barre de gouvernail. — **Eoriet** : à l'ancre. — **Funiou** : amarres. — **Saflikad** : clapoter. — **Mao** : gai. — **Gorreadou** : étendues. — **Ramzel** : géant. — **Gouelini** : goélands. — **Tolzenn** : masse ; **gwezenneg** : couvert d'arbres. — **Denesaad** : approcher. — **Stalafiou** : volets. — **Boudig** : petit bourdonnement. — **Heson** : harmonieux. — **Mistr** : élégant, svelte.

ANOIOU LEHIOU : **An Enez-Tudi** ha **Loktudi** a zo diou gomunenn e peb a du da zigor ster Pont-'n-Abad war ar mor. — **Enez Haro (Garo)** hag **Enez ar Razed** a gaver en aber ar ster.

9. POBL BRO-RUSIA. — **Tolpadou** : assemblées, foules. — **Krev** : fourrure. — **Libistret** : oint, enduit. — **Soav** : suif. — **Goueledennou** : jupes. — **Justennou** : robes. — **Gwrivala** : entortiller. — **Sugellou** : lanières. — **Gin** : mauvaise humeur. — **Spelhet** : hâlé. — **Tro-heol** : tournesol. — **Gronnet** : entouré. — **Priel** : Plouguiel (parrez ginidig Jarl Priel, damdost da Landreger). — **Meuriad** : tribu. — **Jipsianed** : Gitans. — **Bennoz da** : A cause de, en raison de...

10. PAOTR AL LIZIRI. — **Botou ler-goad** : chaussures cuir et bois, "soques". — **Plogastell-Sant-Jermen** : komun e-kreiz ar vro-Vigoudenn. — **Penhorz** : porzig-mor war bae Goayen, e parrez Plovan. — **Tok krenn divouloutenn** : chapeau rond sans guides (rubans). — **Teuhet** : usé, râpé. — **Skarillet** : craquelé. — **Skrinig** : petit écrin. — **Kevrinuz** : mystérieux. — **Direustla** : démêler, déchiffrer. — **Pourchuet** : prié avec insistance. — **Gourem** : ourlet. — **Hudal** : charmer. — **Dihargadenni** : s'égosiller. — **Kelaouenn** : journal.

— **Amproenn** : épreuve (d'examen). — **Diviet** : épuisé. — **Embannet** : publié.

TAOLENN

● KERMARKER ; e oberou	3
Eured merh ar Roue	6
An distro (Lez-Breiz)	10
Stourm an Tregont	13
● YEUN AR GOW, skrivagner kernevad	17
Ar Breizad "Gaucho"	20
Skol-louarn	22
● LABOUR AR BEZIN :	
Ar bezin e Bro-Bagan	26
An devi-bezin	28
● D'eun alhoueder (R. ar Moug)	32
**	
● DEG PENNAD-STUDI :	
Skrivagnerien ar pennadou	34
1. — An abardaez-noz en draonienn (J. KERRIEN) ..	35
2. — Boued d'an dud (E. AR MOAL)	36
3. — Eul lestr a zo deuet... (I) (T. MALEMANCHE) ..	37
4. — Eul lestr a zo deuet... (II) (T. MALEMANCHE) .	38
5. — Epad ar goañv (J. RIOU)	39
6. — Tro ar pillaoer (P.-J. HELIAS)	40
7. — E fjordou broiou an Hanternoz (J. PRIEL)	41
8. — E bae ster Pont-'n-Abad (Y. DREZEN)	42
9. — Pobl Bro-Rusia (J. PRIEL)	43
10. — Paotr al liziri (P.-J. HELIAS)	44
Geriou ha troiou-lavar	45

Oberenn al Lecriou-Skol Brezoneg
Embannet gand skoazell "Emgleo Breiz"

Ti-Moullerez Kenwerzel - 32 bali Laennec, Roazon.

Reizaduriou :

- p. 3 - linenn 1 : eo **bet** - l. 10 : er **Voulladenn**.
- p. 4 - l. 3 ha 4 : lemel kuit : evel ma vevent.
- p. 5 - l. 1 : da **Germarker**.
- p. 42 - izlinennad diweza, l. 1 : eur **zaouzan**.

**SKOL-
VREIZ**

L'ECOLE BRETONNE

**KELAOUENN GELENNOURIEZ
DAOUVIZIEG**

Niverenn 8^B

(er-mêz an dastumadenn)

RENER : Per Honoré, ar Vadalen, Montroulez
MEROURIEZ : « Skol Vreiz », 6, r. Neptune, e Brest
C.C.P. 2-248-25 Roazon
KOMANANT-BLOAZ : 12 lur evid 6 niverenn.

Miz Meurz 1967

*Oberenn al Leoriou-Skol Brezoneg
Niverenn 31*